

ΘΕΜΑΤΙΚΗ ΑΝΑΛΥΣΗ ΠΟΙΟΤΙΚΩΝ ΔΕΔΟΜΕΝΩΝ

(σε 5 βήματα)

Επιμέλεια: Γιώργος Τσιώλης,
Αναπληρωτής Καθηγητής, Πανεπιστήμιο Κρήτης
ΣΕΠ, ΕΑΠ, ΘΕ ΕΚΠ51

Κριτικός σχολιασμός: Ελευθερία Τσέλιου
Επίκουρη Καθηγήτρια, Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας
ΣΕΠ, ΕΑΠ, ΘΕ ΕΚΠ51

Με την ανάλυση ποιοτικών δεδομένων (π.χ. μεταγεγραμμένων κειμένων συνέντευξης), που έχουν παραχθεί στο πλαίσιο μιας εμπειρικής μελέτης, επιχειρείται η απόδοση νοήματος στα δεδομένα αυτά προκειμένου να δοθεί απάντηση στο κεντρικό ερευνητικό ερώτημα. Στο πλαίσιο της ερμηνευτικής επιστημολογικής παράδοσης, υπάρχουν πολλές, διαφορετικές προσεγγίσεις ποιοτικής έρευνας, οι οποίες διαφέρουν ως προς τις επιστημολογικές τους παραδοχές, τον τρόπο διατύπωσης ερευνητικών ερωτημάτων, αλλά και τον τρόπο ανάλυσης των δεδομένων, όπως π.χ. η θεματική ανάλυση, η θεμελιωμένη θεωρία, η φαινομενολογία, η ανάλυση λόγου, κ.λπ. (για μια επισκόπηση, βλ. Willig, 2015). Παρά τις επιμέρους διαφορές, οι περισσότερες περιλαμβάνουν ένα είδος θεματικής επεξεργασίας των δεδομένων που ακολουθεί τις αρχές της μεθόδου της θεματικής ανάλυσης.

Το παρόν κείμενο αποσκοπεί στο να δώσει μια ευσύνοπτη εικόνα του τρόπου επεξεργασίας ποιοτικών δεδομένων με βάση τη λογική της θεματικής ανάλυσης και συνεπώς αποσκοπεί στο να βοηθήσει φοιτητές που σπουδάζουν εξ αποστάσεως να προβούν στην ανάλυση ποιοτικών δεδομένων που έχουν παραγάγει μέσω συνεντεύξεων.

1^ο ΒΗΜΑ: Μετεγγραφή («απομαγνητοφώνηση»).

Μετά το πέρας της διαδικασίας της συνέντευξης οφείλουμε να μεταφέρουμε την ηχητικά καταγεγραμμένη συνομιλία του συνεντευκτή με τον πληροφορητή σε κείμενο. Η διαδικασία αυτή της απομαγνητοφώνησης ονομάζεται «μετεγγραφή» (transcription).

Υπάρχουν πολλά συστήματα σημειογραφίας που μπορεί να αξιοποιήσει ο ερευνητής για να αποδώσει τον προφορικό λόγο σε γραπτό κείμενο, αποτυπώνοντας και παραγλωσσικές εκδηλώσεις (π.χ. μεγάλες ή μικρές παύσεις, επιτονισμούς, επαναλήψεις λέξεων, κλπ.). Τα συστήματα σημειογραφίας διαφοροποιούνται ως προς το εύρος των λεπτομερειών που απεικονίζουν. Η επιλογή ενός από τα συστήματα αυτά ή ακόμη και η δημιουργία ενός νέου εξαρτάται από το είδος της ανάλυσης που υιοθετείται από τον κάθε ερευνητή καθώς και τη στοχοθεσία της έρευνας (Βλ. Τσιώλης, 2014:269-271, Willig, 2015: 98-100). Για τη θεματική ανάλυση, που δίνει έμφαση κυρίως στο περιεχόμενο των λεχθέντων, αρκεί ένα πολύ απλό σύστημα σημειογραφίας που αποτυπώνει πιστά τον προφορικό λόγο και μόνο κάποιες πολύ χαρακτηριστικές παραγλωσσικές εκδηλώσεις (π.χ. γέλιο, έντονος τονισμός, μεγάλες παύσεις).

Στο στάδιο αυτό είναι σημαντικό να προσέξετε τα εξής:

- A. Αποδίδουμε με ακρίβεια τα λόγια του πληροφορητή και του συνεντευκτή χωρίς να διορθώνουμε λάθη, παραδρομές, διακοπές, επαναλήψεις.
- B. Δεν περιοριζόμαστε στην απόδοση των λόγων του πληροφορητή αλλά και αυτών του συνεντευκτή [Είναι σημαντικό να γνωρίζουμε σε ποια ακριβώς ερώτηση ή αντίδραση του ερευνητή απάντησε ο πληροφορητής].
- Γ. Καταγράφουμε στο παράρτημα της εργασίας μας (σε ένα πινακάκι) το σύστημα σημειογραφίας που αξιοποιήσαμε κατά την μετεγγραφή ακόμη και αν αυτό είναι υποτυπώδες.

Παράδειγμα:

(...)	Σημαντική παύση
[γέλιο]	Εκτός ομιλίας πληροφορία που αναφέρεται από τον ερευνητή
_____	Υπογράμμιση: δηλώνει έμφαση μέσω της ανύψωσης του τόνου και της έντασης της φωνής

2^ο ΒΗΜΑ: Προσεκτική ανάγνωση – επιλογή & συγκέντρωση των αποσπασμάτων που αντιστοιχούν σε κάθε ερώτημα και υποερώτημα.

Διαβάζουμε προσεκτικά το υλικό μας (απομαγνητοφωνημένα κείμενα των συνεντεύξεων) και εντοπίζουμε εκείνα τα αποσπάσματα που μας παρέχουν πληροφορίες για κάθε μας ερευνητικό ερώτημα και υποερώτημα. Με τη διαδικασία του copy – paste τα συγκεντρώνουμε σε ένα χωριστό αρχείο ή ενότητα ανά ερώτημα και υποερώτημα.

Παράδειγμα:

Ο ερευνητής διενεργεί μια έρευνα με σκοπό να μελετήσει πτυχές της σχέσης που αναπτύσσεται μεταξύ φοιτητή και Καθηγητή - Συμβούλου στην εξ αποστάσεως εκπαίδευση μέσα από την οπτική των φοιτητών/τριών. Ένα από τα ερευνητικά ερωτήματά του είναι το εξής: *Ποιες λειτουργίες των γραπτών σχολίων ανατροφοδότησης αναγνωρίζουν οι φοιτητές/τριες με βάση τις εμπειρίες τους;* Έχει πραγματοποιήσει 8 ημιδομημένες συνεντεύξεις.

Ο ερευνητής διαβάζει προσεκτικά τα απομαγνητοφωνημένα κείμενα των συνεντεύξεών του και εντοπίζει ως σχετικά με το παραπάνω ερώτημα τα εξής αποσπάσματα¹ (από δύο διαφορετικές συνεντεύξεις², την 1^η και την 8^η):

- Ε:** Ωραία. Ας περάσουμε τώρα στα γραπτά σχόλια και στην ανατροφοδότηση. Ποιες είναι οι εμπειρίες σας από τα γραπτά σχόλια των Γραπτών Εργασιών σε σχέση με τις μαθησιακές σας ανάγκες;
- Σ1:** *Αυτό (...) Δε θα ξεχάσω ότι πάντα περίμενα με αγωνία το email του καθηγητή με την ανατροφοδότηση και θα είμαι ειλικρινής, κάποιες φορές ήταν απογοητευτικό όταν το email περιοριζόταν σε τρεις σειρές οι οποίες πιθανότατα να απευθύνονταν σε όλους τους φοιτητές και πόση μεγάλη χαρά μου έδιναν καθηγητές οι οποίοι έδειχναν ότι είχαν ασχοληθεί σοβαρά με τη δική μου εργασία, με τα δικά μου ζητήματα, και που ήξεραν να εντοπίσουν και τα θετικά μου σημεία και να με ενισχύσουν σε αυτό, να μου δείξουν ότι κάνω κάποια πράγματα πολύ σωστά κι αυτό στο ψυχολογικό κομμάτι βοηθούσε πάρα πολύ, αλλά και εντόπιζαν τις αδυναμίες μου όχι με τρόπο γενικό, αλλά συγκεκριμένο, ώστε να μπορώ κι εγώ στο μέλλον να τις βελτιώσω. Και γι αυτό λοιπόν όταν λάμβανα τέτοιες επιστολές*

¹ Σχετικά αποσπάσματα υπάρχουν προφανώς και άλλα. Όμως περιοριζόμαστε σε αυτά τα δύο για λόγους οικονομίας.

² Οι συνεντεύξεις πραγματοποιήθηκαν από τη μεταπτυχιακή φοιτήτρια κ. Πολυξένη Τσίτσα το Μάιο του 2015 στο πλαίσιο εργασίας της στη Θ.Ε. ΕΚΠ51.

αναλυτικές αυτό μου έδινε πολύ μεγάλη ικανοποίηση αισθανόμουν ότι μάθαινα, ότι γινόμουν καλύτερη καθημερινά. (Συν. αρ.1)

E: Μμμ. Πολύ ωραία. Δε μου λέτε, θεωρείτε ότι τα σχόλια αυτά, τα γραπτά σχόλια των εργασιών, σας βοηθούν και στη μαθησιακή σας πορεία γενικότερα;

Σ8: *Εεε θεωρώ ότι είναι πάρα πολύ σημαντικά τα σχόλια της ανατροφοδότησης γιατί μου εντοπίζουν ποια είναι τα λάθη μου και ταυτόχρονα ψάχνω μόνη μου να βρω ποιες είναι οι σωστές (.) λύσεις και να ανατρέξω και πάλι στο υλικό, γιατί χρειάζεται κάθε φορά να ανατρέχεις και στο υλικό και να το εμπλουτίζεις αυτό το υλικό, και έτσι αυξάνω τις γνώσεις μου οπωσδήποτε. (Συν. αρ.8)*

Θα πρέπει στο σημείο αυτό να επισημάνουμε τα εξής:

1. Σε μια ημιδομημένη συνέντευξη τα σχετικά με κάποιο ερευνητικό ερώτημα αποσπάσματα βρίσκονται κατά κανόνα στα σημεία όπου ο ερευνητής/συνεντευκτής έθεσε τις σχετικές ερωτήσεις. Αυτό όμως δεν αποκλείει το ενδεχόμενο να εντοπιστούν σχετικά αποσπάσματα και σε άλλα σημεία της συνέντευξης. Άρα είναι σημαντικό να διαβάσουμε προσεκτικά το σύνολο του υλικού και να προσπαθήσουμε να εντοπίσουμε όλες τις πληροφορίες που αντιστοιχούν σε κάθε μας ερώτημα ή υποερώτημα.

2. Η παραπάνω διαδικασία απομειώνει την πολυπλοκότητα του υλικού που έχει να διαχειριστεί ο ερευνητής για να απαντήσει σε κάθε του ερώτημα / υποερώτημα: αντί, δηλαδή, να πρέπει να δουλέψει με το σύνολο του υλικού του (π.χ. 80 – 100 σελίδες απομαγνητοφωνημένου κειμένου), μπορεί να εστιάσει την αναλυτική του ματιά στα επιλεγμένα (ανά ερώτημα / υποερώτημα) αποσπάσματα που μπορεί να μην υπερβαίνουν συνολικά τις 2-4 σελίδες.

3^ο ΒΗΜΑ: Κωδικοποίηση

Στη συνέχεια ο ερευνητής οφείλει να ερμηνεύσει τα δεδομένα του, να κατανοήσει δηλαδή το νόημά τους και να το αποδώσει με έναν εννοιολογικό προσδιορισμό. Η διαδικασία αυτή καλείται «κωδικοποίηση» και οι εννοιολογικοί προσδιορισμοί που εκφράζουν το νόημα που αποδίδει ο ερευνητής στο συγκεκριμένο τμήμα δεδομένων ονομάζονται «κωδικοί» (Βλ. Willig, 2015: 161-162· Τσιώλης, 2014: 107· Ίσαρη & Πουρκός, 2015: 115).

Ας εφαρμόσουμε την παραπάνω διαδικασία στο πρώτο απόσπασμα από εκείνα που παραθέσαμε στο παραπάνω παράδειγμα:

Ο ερευνητής αποκόπτει το εξής τμήμα του κειμένου:

«κάποιες φορές ήταν απογοητευτικό όταν το email περιοριζόταν σε τρεις σειρές οι οποίες πιθανότατα να απευθύνονταν σε όλους τους φοιτητές και πόση μεγάλη χαρά μου έδιναν καθηγητές οι οποίοι έδειχναν ότι είχαν ασχοληθεί σοβαρά με τη δική μου εργασία, με τα δικά μου ζητήματα»

Στο απόσπασμα αυτό ο πληροφορητής αντιπαραβάλλει μια απορριπτέα από τον ίδιο και απογοητευτική για εκείνον πρακτική του Κ-Σ (τον συνοπτικό και όχι εξατομικευμένο σχολιασμό της εργασίας του φοιτητή) με μια καλή και επιθυμητή στον ίδιο πρακτική («[οι καθηγητές] έδειχναν ότι είχαν ασχοληθεί σοβαρά με τη δική μου εργασία, με τα δικά μου ζητήματα»). Στα λεγόμενα του πληροφορητή ο ερευνητής αναγνωρίζει τι αξιολογεί ο πληροφορητής ως σημαντική λειτουργία των σχολίων ανατροφοδότησης: ότι δείχνουν στον φοιτητή πως ο Κ-Σ σέβεται και προσπαθεί να ανταποκριθεί στις διαφοροποιημένες εκπαιδευτικές του ανάγκες. Σε σχέση με το ερευνητικό ερώτημα που εξετάζουμε μπορούμε να πούμε πως στα συγκεκριμένα λεγόμενα του πληροφορητή ο ερευνητής αναγνωρίζει μια σημαντική πτυχή της λειτουργίας που επιτελεί η γραπτή ανατροφοδότηση του Καθηγητή – Συμβούλου: δείχνει ότι σέβεται και προσπαθεί να ανταποκριθεί στις διαφοροποιημένες εκπαιδευτικές ανάγκες του φοιτητή. Συνεπώς, ο ερευνητής συμπυκνώνει το νόημα των λεγομένων του πληροφορητή διαμορφώνοντας τον κωδικό: «Ένδειξη σεβασμού και ανταπόκρισης στις διαφοροποιημένες εκπαιδευτικές ανάγκες των φοιτητών».

Δουλεύοντας με παρόμοιο τρόπο, επεξεργάζεται τα δύο αποσπάσματα, τα τεμαχίζει και αποδίδει τους σχετικούς κωδικούς, όπως δείχνει ο πίνακας που ακολουθεί:

	ΚΕΙΜΕΝΟ	ΚΩΔΙΚΟΙ
E:	Ωραία. Ας περάσουμε τώρα στα γραπτά σχόλια και στην ανατροφοδότηση. Ποιες είναι οι εμπειρίες σας από τα γραπτά σχόλια των Γραπτών Εργασιών σε σχέση με τις μαθησιακές σας ανάγκες;	
Σ1:	Αυτό (...) Δε θα ξεχάσω ότι πάντα περίμενα με αγωνία το email του καθηγητή με την ανατροφοδότηση και θα είμαι ειλικρινής, κάποιες φορές ήταν απογοητευτικό όταν το email περιοριζόταν σε τρεις σειρές οι οποίες πιθανότατα να απευθύνονταν σε	Ένδειξη σεβασμού και ανταπόκρισης στις διαφοροποιημένες

<p>όλους τους φοιτητές και πόση μεγάλη χαρά μου έδιναν καθηγητές οι οποίοι έδειχναν ότι είχαν ασχοληθεί σοβαρά με τη δική μου εργασία, με τα δικά μου ζητήματα, και που ήξεραν να εντοπίσουν και τα θετικά μου σημεία και να με ενισχύσουν σε αυτό, να μου δείξουν ότι κάνω κάποια πράγματα πολύ σωστά κι αυτό στο ψυχολογικό κομμάτι βοηθούσε πάρα πολύ, αλλά και εντόπιζαν τις αδυναμίες μου όχι με τρόπο γενικό, αλλά συγκεκριμένο, ώστε να μπορώ κι εγώ στο μέλλον να τις βελτιώσω. Και γι αυτό λοιπόν όταν λάμβανα τέτοιες επιστολές αναλυτικές αυτό μου έδινε πολύ μεγάλη ικανοποίηση αισθανόμουν ότι μάθαινα, ότι γινόμουν καλύτερη καθημερινά.</p>	<p>εκπαιδευτικές ανάγκες των φοιτητών. Ενθάρρυνση μέσω του εντοπισμού των «δυνατών» σημείων. Ενίσχυση της αυτοεκτίμησης Ψυχολογική υποστήριξη. Βελτίωση μέσω του εντοπισμού αδυναμιών με συγκεκριμένο τρόπο. - Κινητοποίηση με σκοπό την αυτοβελτίωση. Καλλιέργεια της αίσθησης προσωπικής ανάπτυξης και της αυτοβελτίωσης.</p>
<p>E: Μμμ. Πολύ ωραία. Δε μου λέτε, θεωρείτε ότι τα σχόλια αυτά, τα γραπτά σχόλια των εργασιών, σας βοηθούν και στη μαθησιακή σας πορεία γενικότερα;</p>	
<p>Σ8: Έεε θεωρώ ότι είναι πάρα πολύ σημαντικά τα σχόλια της ανατροφοδότησης γιατί μου εντοπίζουν ποια είναι τα λάθη μου και ταυτόχρονα ψάχνω μόνη μου να βρω ποιες είναι οι σωστές (.) λύσεις και να ανατρέξω και πάλι στο υλικό, γιατί χρειάζεται κάθε φορά να ανατρέχεις και στο υλικό και να το εμπλουτίζεις αυτό το υλικό, και έτσι αυξάνω τις γνώσεις μου οπωσδήποτε.</p>	<p>Εντοπισμός αδυναμιών – λαθών. Αυτοβελτίωση. Έναυσμα για την βέλτιστη αξιοποίηση του εκπαιδευτικού υλικού Γνωστική βελτίωση</p>

Παρατήρηση:

Σε αυτή τη φάση της αναλυτικής διαδικασίας ο ερευνητής αξιοποιεί ως σχήματα, που ευαισθητοποιούν την ερευνητική του ματιά, σχετικά ευρήματα πρότερων ερευνών που έχει αναδείξει η βιβλιογραφική επισκόπηση. Για το συγκεκριμένο ζήτημα, ας υποθέσουμε ότι η σχετική βιβλιογραφία ανέδειξε πως ο καθηγητής-σύμβουλος μέσω των επιστολών ανατροφοδότησης:

(α) υποστηρίζει γνωστικά τον φοιτητή,

- (β) συνδράμει στην ανάπτυξη δεξιοτήτων του,
- (γ) τον ενθαρρύνει,
- (δ) ενισχύει την αυτοπεποίθησή του,
- (ε) κινητοποιεί το ενδιαφέρον του για το αντικείμενο της μελέτης του.

Ο ερευνητής μπορεί να ξεκινήσει την κωδικοποίηση έχοντας φτιάξει μια λίστα με κατηγορίες και αντλώντας ιδέες από τη βιβλιογραφία. Στο παραπάνω παράδειγμα θα μπορούσαμε (με βάση τη βιβλιογραφική επισκόπηση) να ορίσουμε σε σχέση με τις «Λειτουργίες που επιτελούν οι επιστολές ανατροφοδότησης» τις εξής κατηγορίες:

- Γνωστική υποστήριξη του φοιτητή,
- Συνδρομή στην ανάπτυξη δεξιοτήτων,
- Ενθάρρυνση,
- Ενίσχυση της αυτοπεποίθησης,
- Κινητοποίηση του ενδιαφέροντος για το αντικείμενο της μελέτης του.

Θα πρέπει, επίσης, να σημειώσουμε πως στο ίδιο απόσπασμα μπορεί να αποδοθούν ένας ή περισσότεροι κωδικοί. Βλ. για παράδειγμα παραπάνω (στο πρώτο κείμενο) πώς από το ίδιο απόσπασμα προέκυψαν δύο κωδικοί: «Βελτίωση μέσω του εντοπισμού αδυναμιών με συγκεκριμένο τρόπο» & «Κινητοποίηση με σκοπό την αυτοβελτίωση».

Επίσης, ο ίδιος κωδικός μπορεί να αποδοθεί σε περισσότερα αποσπάσματα όταν αναγνωρίζεται σε αυτά το ίδιο νόημα.

Συγκρίνοντας τους κωδικούς που διαμορφώσαμε κατά την κωδικοποίηση (βλ. στον παραπάνω πίνακα τη δεύτερη στήλη) με τις κατηγορίες που αντλήθηκαν από τη βιβλιογραφία μπορούμε να συμπεράνουμε ότι (α) κάποιοι κωδικοί ταυτίζονται με τις κατηγορίες που αντλήσαμε από τη βιβλιογραφία, (β) κάποιοι είναι ελαφρώς διαφοροποιημένοι για να αποδώσουν καλύτερα το νόημα που αναγνώσαμε στα δεδομένα μας, (γ) κάποιοι, τέλος, εκφράζουν πτυχές του φαινομένου που μελετάμε, οι οποίες δεν έχουν επισημανθεί στη σχετική βιβλιογραφία.

4^ο ΒΗΜΑ: Το πέρασμα από τους κωδικούς στα θέματα

Πρώτα συγκεντρώνουμε τους κωδικούς που έχουμε διατυπώσει:

- Ένδειξη σεβασμού και ανταπόκρισης στις διαφοροποιημένες εκπαιδευτικές ανάγκες.

- Ενθάρρυνση μέσω του εντοπισμού των «δυνατών» σημείων.
- Ενίσχυση της αυτοεκτίμησης
- Ψυχολογική υποστήριξη.
- Βελτίωση μέσω του εντοπισμού αδυναμιών με συγκεκριμένο τρόπο.
- Καλλιέργεια της αίσθησης προσωπικής ανάπτυξης και της αυτοβελτίωσης.
- Εντοπισμός αδυναμιών – λαθών.
- Αυτοβελτίωση.
- Έναυσμα για την βέλτιστη αξιοποίηση του εκπαιδευτικού υλικού
- Γνωστική βελτίωση

Κάποιοι από τους κωδικούς αυτούς που αποδίδουν το ίδιο νόημα ή πολύ κοντινά νοήματα μπορούν να **συγχωνευτούν**. Όπως για παράδειγμα οι κωδικοί «Βελτίωση μέσω του εντοπισμού αδυναμιών με συγκεκριμένο τρόπο» και «Εντοπισμός αδυναμιών – λαθών» μπορούν να συγχωνευτούν σε έναν ενιαίο κωδικό: «Βελτίωση μέσω του εντοπισμού των αδυναμιών / λαθών».

Επίσης, κάποιοι από τους κώδικες μπορούν να λάβουν μια θεωρητικά **πιο επεξεργασμένη μορφή**. Κατά την επεξεργασία αυτήν ο ερευνητής μπορεί να αξιοποιήσει γνώσεις του από τη σχετική βιβλιογραφία ή να ενεργοποιήσει λογικούς συλλογισμούς. Για παράδειγμα ο παραπάνω κωδικός θα μπορούσε να αποσαφηνιστεί και να μετασχηματιστεί ως «*Γνωστική βελτίωση (/ αυτοβελτίωση) μέσω του εντοπισμού των αδυναμιών / λαθών*».

Στη συνέχεια ομαδοποιούμε τους κωδικούς σε θέματα. Αυτό γίνεται συγκρίνοντάς τους μεταξύ τους και αναζητώντας νοηματικές συγγένειες. Τα **θέματα** είναι εννοιολογικές κατασκευές πιο αφηρημένες και γενικές από τους κώδικες. Προκύπτουν από την επεξεργασία, τη σύγκριση, τη συγχώνευση των κωδικών. Οι δε κωδικοί μπορούν να λειτουργούν ως **ιδιότητες ή υποκατηγορίες** των θεμάτων που τα προσδιορίζουν και τα εξειδικεύουν. Στο παράδειγμά μας αυτή η διαδικασία θα μπορούσε να αποδώσει το παρακάτω αποτέλεσμα:

Θέματα:

A. Αναγνώριση των διαφοροποιημένων αναγκών των φοιτητών.

- Ενίσχυση της αίσθησης των φοιτητών ότι ο Κ-Σ σέβεται τις διαφοροποιημένες εκπαιδευτικές τους ανάγκες και ανταποκρίνεται σε αυτές.

B. Ψυχολογική υποστήριξη.

- Ενθάρρυνση μέσω του εντοπισμού των «δυνατών» σημείων.
- Ενίσχυση της αυτοεκτίμησης των φοιτητών.
- Κινητοποίηση με σκοπό την αυτοβελτίωση.

Γ. Γνωστική υποστήριξη

- Γνωστική βελτίωση (/ αυτοβελτίωση) μέσω του εντοπισμού των αδυναμιών / λαθών.
- Έναυσμα για τη βέλτιστη αξιοποίηση του εκπαιδευτικού υλικού.

Δ. Ενίσχυση της αίσθησης προσωπικής ανάπτυξης.

- Καλλιέργεια της αίσθησης προσωπικής ανάπτυξης και της αυτοβελτίωσης.

Τα παραπάνω θέματα αντιστοιχούν στις λειτουργίες που επιτελούν τα σχόλια επί των γραπτών εργασιών, με τα οποία ανατροφοδοτεί ο Καθηγητής - Σύμβουλος τους φοιτητές, όπως προκύπτουν από την ανάλυση των λεγομένων των τελευταίων.

Ας εξετάσουμε τώρα τι προσφέρουν τα ευρήματά μας (θέματα και ιδιότητες) σε σχέση με τις κατηγορίες που αντήσαμε από τη βιβλιογραφική μας επισκόπηση:

(α) κάποιιοι κωδικοί **επικυρώνουν** μια κατηγορία (δηλ. πιστοποιούν την ύπαρξη μιας τέτοιας λειτουργίας και στο δικό μας υλικό): π.χ. ο κωδικός «ενθάρρυνση». Ωστόσο, εμείς επιλέξαμε τον κωδικό αυτόν να τον εντάξουμε ως «ιδιότητα» του θέματος «Ψυχολογική υποστήριξη» και να τον πλαισιώσουμε και με άλλες ομόλογες ιδιότητες .

(β) την **αποσαφηνίζουν** – της προσδίδουν περιεχόμενο (δείχνουν τι σημαίνει ακριβώς): π.χ. η κατηγορία «**Γνωστική υποστήριξη**» εμπλουτίζεται με την ανάδειξη ιδιοτήτων που την αποσαφηνίζουν: (α) «Γνωστική βελτίωση (/ αυτοβελτίωση) μέσω του εντοπισμού των αδυναμιών», (β) «Παροχή εναύσματος για τη βέλτιστη αξιοποίηση του εκπαιδευτικού υλικού».

(γ) Η ανάλυση του υλικού μπορεί να οδηγήσει στη **δημιουργία νέων θεμάτων / κατηγοριών** που δεν συμπεριλήφθηκαν στην αρχική λίστα. Π.χ. το υλικό στην παραπάνω άσκηση μας επιτρέπει να δημιουργήσουμε μια νέα κατηγορία («**Αναγνώριση των διαφοροποιημένων αναγκών των φοιτητών**») που εμπλουτίζει το θέμα: «Λειτουργίες που επιτελούν οι επιστολές ανατροφοδότησης».

Οι τρόποι με τους οποίους τα ευρήματα της συγκεκριμένης έρευνας συνομιλούν με την υπάρχουσα βιβλιογραφία θα πρέπει να παρουσιαστούν και να συζητηθούν σε ειδικό κεφάλαιο της τελικής εργασίας που έχει τίτλο «Συζήτηση» και έπεται της «Έκθεσης των ευρημάτων».

Τόσο κατά τη διαδικασία της ανάλυσης (κωδικοποίησης & δημιουργίας θεμάτων) όσο και κατά την έκθεση των δεδομένων χρήσιμη είναι η **αξιοποίηση απεικονιστικών μεθόδων**, όπως διαγραμμάτων και σχημάτων για την οπτικοποίηση των ευρημάτων. Βλ. σχήμα 1 στη σελ. 12)

5^ο ΒΗΜΑ: Έκθεση των ευρημάτων.

Ενώ κατά τη διαδικασία της ανάλυσης / κωδικοποίησης η κίνηση ήταν από τα δεδομένα προς τους κωδικούς – θέματα, στη διαδικασία της παρουσίασης των ευρημάτων εκθέτουμε τα θέματα / κατηγορίες που αναδείχθηκαν και απαντούν στο ερώτημά μας. Εν συνεχεία παραθέτουμε αποσπάσματα από τα κείμενα των συνεντεύξεων για να τεκμηριώσουμε τα ευρήματά μας.

Παράδειγμα (απόσπασμα από το κείμενο της εργασίας μας στο οποίο εκτίθενται τα ευρήματά μας):

...

Η ανάλυση των δεδομένων κατέδειξε πως μια από τις κεντρικές λειτουργίες που επιτελούν τα σχόλια ανατροφοδότησης κατά τους φοιτητές φαίνεται να αποτελεί η γνωστική υποστήριξη. Ως τέτοια ορίζεται ειδικότερα (α) η παροχή στήριξης για τη γνωστική βελτίωση του φοιτητή μέσω του εντοπισμού των αδυναμιών του και (β) η παρώθηση και υποστήριξη του φοιτητή στο να αξιοποιεί το εκπαιδευτικό υλικό με το βέλτιστο τρόπο. Χαρακτηριστικά είναι τα αποσπάσματα που ακολουθούν:

«πόση μεγάλη χαρά μου έδιναν καθηγητές οι οποίοι [...]εντόπιζαν τις αδυναμίες μου όχι με τρόπο γενικό, αλλά συγκεκριμένο, ώστε να μπορώ κι εγώ στο μέλλον να τις βελτιώσω.»
.(Συν. αρ.1)

Εεε θεωρώ ότι είναι πάρα πολύ σημαντικά τα σχόλια της ανατροφοδότησης γιατί μου εντοπίζουν ποια είναι τα λάθη μου και ταυτόχρονα ψάχνω μόνη μου να βρω ποιες είναι οι σωστές (.) λύσεις και να ανατρέξω και πάλι στο υλικό, γιατί χρειάζεται κάθε φορά να ανατρέχεις και στο υλικό και να το εμπλουτίζεις αυτό το υλικό, και έτσι αυξάνω τις γνώσεις μου οπωσδήποτε. (Συν. αρ.8)

Πέραν της γνωστικής υποστήριξης, άλλες σημαντικές λειτουργίες που φαίνεται να επιτελούν τα σχόλια ανατροφοδότησης κατά τους φοιτητές και εντοπίστηκαν στο υλικό μας είναι

Βιβλιογραφία:

- Creswell, J.W. (2011). *Η Έρευνα στην Εκπαίδευση. Σχεδιασμός, διεξαγωγή και αξιολόγηση της ποσοτικής και ποιοτικής έρευνας* (Χ. Τσορμπατζούδης, επιστ. επιμ., Ν. Κουβαράκου, μτφ.). Αθήνα: Έλλην. (έτος έκδοσης πρωτοτύπου 2008). (Κεφ. 9)
- Willig, C. (2015) *Ποιοτικές μέθοδοι έρευνας στην Ψυχολογία. Εισαγωγή.* (Ε. Τσέλιου επιστ. επιμ., Ε. Αυγήτα, μτφ). Αθήνα: Gutenberg. (Κεφ. 6)
- Ίσαρη, Φ. & Μ. Πουρκός (2015). *Ποιοτική μεθοδολογία έρευνας. Εφαρμογές στην Ψυχολογία και την Εκπαίδευση.* Αθήνα: Σύνδεσμος Ελληνικών Ακαδημαϊκών Βιβλιοθηκών. (ελεύθερα προσβάσιμο στο <https://repository.kallipos.gr/handle/11419/5826>). (Σελ. 114-117 και εφαρμογή 153-157).
- Τσιώλης, Γ. (2014) *Μέθοδοι και τεχνικές ανάλυσης στην ποιοτική κοινωνική έρευνα.* Αθήνα: Κριτική.

Σχήμα 1.

